

Innst. O. nr. 22

(2008–2009)

Innstilling til Odelstinget fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen

Ot.prp. nr. 46 (2007–2008)

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om lov om endringer i opplæringslova (om formålet med opplæringen)

Til Odelstinget

1. SAMMENDRAG

Departementet legger i proposisjonen fram forslag til endret formålsparagraf i opplæringsloven. Formålsparagrafen gjelder for grunnskolen, videregående skole og lærebedrift. Den gjelder ikke for private skoler under privatskoleloven. Departementet har i Ot.prp. nr. 47 (2007–2008) fremmet forslag om en parallell endring av formålet for barnehagen i barnehageloven (behandles i familie- og kulturkomiteen).

Departementet foreslår at formålet for barnehagen og formålet for opplæringen blir bygget opp på samme måte. Dette vil bidra til å tydeliggjøre både sammenhenger og ulikheter mellom barnehagen og opplæringen og til å øke institusjonenes forståelse for hverandre. Departementet mener at høy grad av samordning av formålene for barnehagen og opplæringen kan være med på å gi mer helhet og sammenheng i barns og unges læring og utvikling.

Departementets forslag til nye formålsparagrafer bygger på menneskerettighetene og omtaler spesielt verdier som respekt for menneskeverdet, åndsfrihet, nestekjærlighet, likeverd og solidaritet. Formålsformuleringene viser til at disse grunnleggende verdiene kommer til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon og i ulike religioner og livssyn.

Lovforslaget bygger på Bostad-utvalgets utredning, NOU 2007:6 Formål for framtida, Formål for barnehagen og opplæringen. Utvalget hadde medlemmer fra ulike tros- og livssynsamfunn, bl.a. Den

norske kirke, humanetikere og muslimer. Tross ulike særstandpunkter kom utvalget samstemt fram til forslag til nye formål for barnehagen og opplæringen. Den enstemmige innstillingen har vært gjenstand for omfattende høring.

Departementet ønsker med forslaget at formålsbestemmelsen i opplæringsloven skal komme i takt med samfunnsutviklingen. Departementet ser det også som viktig at den ligger godt innenfor Norges folkerettslige forpliktelser. Departementet foreslår at den nye formålsparagrafen § 1-1 skal ha følgende ordlyd:

"Opplæringa i skole og lærebedrift skal åpne dørrer mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt. Ho skal byggje på respekt for menneskeverdet og på åndsfridom, nestekjærleik, likeverd og solidaritet, slik desse grunnleggjande verdiane kjem til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon og i ulike religionar og livssyn og slik dei er forankra i menneskerettane. Opplæringa skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte.

Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrøng. Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad.

Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Skolen skal samarbeide med heimen."

Dette skal erstatte nåværende formålsparagraf, jf. opplæringsloven § 1-2:

"Grunnskolen skal i samarbeid og forståing med heimen hjelpe til med å gi elevane ei kristen og moralsk oppseding, utvikle evnene og føresetnadene deira, åndeleg og kroppsleg, og gi dei god allmenn-

kunnskap, slik at dei kan bli gagnlege og sjølvstendige menneske i heim og samfunn.

Den vidaregåande opplæringa skal ta sikte på å utvikle dugleik, forståing og ansvar i forhold til fag, yrke og samfunn, og hjelpe elevane, lærlingane og lære kandidatane i deira personlege utvikling. Den vidaregåande opplæringa skal vere med på å utvide kjennskapen til og forståinga av dei kristne og humanistiske grunnverdiene, den nasjonale kulturarven vår, dei demokratiske ideane og den vitskaplege tenkjemåten og arbeidsmåten.

Opplæringa i grunnskolen og den vidaregåande opplæringa skal fremje menneskeleg likeverd og likestilling, åndsfridom og toleranse, økologisk forståing og internasjonalt medansvar.

Opplæringa skal leggje eit grunnlag for vidare utdanning og for livslang læring og støtte opp under eit felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag og eit høgt kompetansenivå i folket.

Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen og lære kandidaten.

Det skal leggjast vekt på å skape gode samarbeidsformer mellom lærarar og elevar, mellom lærlingar, lære kandidat og bedrifter, mellom skole og heim, og mellom skole og arbeidsliv. Alle som er knytte til skolen eller til lærebedriftene, skal arbeide for å hindre at elevar, lærlingar og lære kandidat kjem til skade eller blir utsette for krenkjande ord eller handlingar."

Departementet foreslår at tilpasset opplæring ikke blir regulert i formålsparagrafen, men at dette viktige prinsippet blir regulert et annet sted i opplæringsloven. Departementet kommer våren 2008 tilbake med lovforslag om dette (Ot.prp. nr. 40 (2007–2008) er siden fremmet og behandlet i Innst. O. nr. 51 (2007–2008)). Forslag til endringer i opplæringsloven som gjelder KRL-faget, er fremmet i Ot.prp. nr. 54 (2007–2008), jf. senere Innst. S. nr. 72 (2007–2008).

Departementet har ellers lagt inn en presisering i loven om at formålsparagrafen gjelder så langt den passer for den opplæringen som er spesielt organisert for voksne, og som kommunen eller fylkeskommunen har ansvaret for, jf. kapittel 4 A.

Departementets forslag har ikke økonomiske eller administrative konsekvenser for skoleeierne. Endret formålsparagraf vil medføre behov for noen mindre endringer i "Generell del" og "Prinsipper for opplæringen i Læreplanverket for Kunnskapsløftet". Arbeidet med dette forutsettes dekket innenfor gjeldende budsjettammer.

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Freddy de Ruiten, Gorm Kjernli, Gerd Janne Kristoffersen, Anna Ljunggren og Torfinn Opheim, fra Fremskrittspartiet, Anders Anund-

sen, Jon Jæger Gåsvatn og Åse M. Schmidt, fra Høyre, Gunnar Gundersen og lederen Ine Marie Eriksen Søreide, fra Sosialistisk Venstreparti, Åsa Elvik og Lena Jensen, fra Kristelig Folkeparti, Dagrun Eriksen, fra Senterpartiet, Inger S. Enger, og fra Venstre, Odd Einar Dørum, viser til proposisjonen.

Komiteen viser til at det med bakgrunn i arbeidet i det bredt sammensatte Bostad-utvalget (NOU 2007:6 Formål for framtida) er lagt fram forslag til endringer i formålsparagrafene for skole og barnehage.

I et historisk perspektiv har endringene i formålsparagrafene for det meste vært konsentrert om endringer av ordlyden og enkelte tilføyelser av momenter. Når det gjelder de prinsipielle sidene ved formålsbestemmelsene, har de i mindre grad vært gjenstand for vurderinger av offentlige utvalg.

Komiteen viser til avtalen som ble inngått mellom alle partier 6. november 2008. Avtalen innebærer at det er enighet mellom alle partier om ordlyden i ny § 1-1 i opplæringsloven. Formålsparagrafen får følgende ordlyd:

"Ny § 1-1 Formålet med opplæringa

Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring.

Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.

Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon.

Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte.

Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne mestre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrøng.

Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad.

Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast."

Komiteen mener det er viktig med enighet om formålsparagrafens innhold. En modernisert formålsbestemmelse i skolen må evne å møte dagens samfunn, og være relevant i skolens arbeid. For komiteen er det viktig at paragrafen ikke bare skal gi et øyeblikksbilde av hvilke verdier som preger samfunnet i dag, men også trekke linjer bakover i historien og peke fremover. Derfor er det i den nye bestemmelsen lagt vekt på både den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon.

Komiteen har ønsket å tydeliggjøre viktigheten av et godt samarbeid mellom hjem og skole. Det er viktig at opplæringen skjer i samarbeid og forståelse med hjemmet, også fordi vi vet at foreldrenes engasjement i barn og unges skolegang er av betydning for deres mulighet til å lykkes med utdanningen.

Verdiforbidling

For komiteen er det gledelig å registrere at debatten om skolens formålsparagraf har endret karakter i løpet av de siste årene. Fra å være en debatt om hvorvidt det skal finnes en formålsparagraf i skolen eller ikke, er det nå blitt en debatt om hvilket fornyet innhold en slik paragraf skal ha.

Komiteen vil peke på viktigheten av verdiforbidling i skolen. Denne formidlingen må ta utgangspunkt i de grunntankene og verdiene som samler oss som samfunn. Vi har ofte ulikt utgangspunkt når vi nærmer oss dette, men kommer likevel fram til et sett verdier som binder oss sammen. I et mangfoldig samfunn er det viktig å understreke det som samler oss.

Det er i særlig grad passusen i dagens formålsparagraf for grunnskolen om å "gi elevane ei kristen og moralsk oppseding" som har vært omdiskutert. En modernisert formålsparagraf må greie å ivareta to hensyn: behovet for en trygg verdiforankring for elevene, og utfordringene og mulighetene i dagens flerkulturelle samfunn. Komiteen mener det er viktig at formålsparagrafen uttrykker et sett av verdier som flest mulig kan slutte opp om uavhengig av religiøs, kulturell eller nasjonal tilknytning. Samtidig er det etter komiteens oppfatning avgjørende at formålsbestemmelsen også gir klart uttrykk for hvilken etisk, kulturell og religiøs arv og kontekst som bidrar til å forme vårt samfunn. Det er derfor både naturlig og nødvendig å uttrykke i formålsparagrafen hvilken betydning verdiene i kristen og humanistisk arv og tradisjon har for utformingen av det som er felles verdier i samfunnet, som også kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene. Dette er en felles referanseramme som gir et solid verdifundament for skolens virksomhet.

Komiteen vil peke på at skolens formålsparagraf også må utformes slik at den er dynamisk og praktikabel. Dersom bestemmelsen skal ha reell betydning for verdiformidlingen i skolen, må den oppleves som tydelig og inkluderende.

Komiteen viser til at det er viktig å ta vare på mange av elementene fra den gjeldende formålsparagrafen også når det gjelder beskrivelsene av hvilke evner elevene skal utvikle. Komiteen vil peke på som særlig viktig at elevene utvikler evnen til å tenke kritisk og å handle etisk og miljøbevisst. Evnen til refleksjon og kritisk informasjonssøk er også viktig å vektlegge.

Når det gjelder omtalen av elevenes medansvar og rett til medbestemmelse, vil komiteen understreke at både medansvar og medbestemmelse naturlig øker med økende alder hos eleven. Særlig når det gjelder medansvar, er det viktig at ikke ansvaret for egen læring blir for stort. Evalueringene av særlig Reform 97 peker bl.a. på at ansvaret for egen læring i mange tilfeller har blitt for stort for tidlig, og at dette for faglig svake elever har betydd en forringelse av læringsutbyttet.

Foreldremedvirkning

Komiteen vil vektlegge at skolen må skaffe seg kunnskap om foreldrene som ressurs, og anerkjenne at foreldrene spiller en svært viktig rolle for barns læring og utvikling. Dette bør gjenspeiles tydelig i skolens formålsparagraf.

I høringsuttalelsen om dette viser Foreldreutvalget for grunnskolen (FUG) til Bostad-utvalgets mandat, der det blant annet står at

"(...) Formålene har som grunnleggende forutsetning at hjemmet har hovedansvaret for oppfostringen av sine barn og at skolen og barnehagen skal bistå hjemmene med dette."

Komiteen viser også til høringsuttalelsen fra Kristent Pedagogisk Forbund (KPF), som fikk tilslutning fra Kirkerådet. Høringsuttalelsen peker på mange av de samme forhold som FUG gjør. KPF foreslo følgende inntatt i formålsparagrafen:

"I samarbeid og forståelse med hjemmene skal skolen ruste elevene for livet, arbeide og virke til beste for elevene og medvirke til at de i og utenfor skolesamfunnet opplever hverdagen som god og meningsfylt."

Komiteen deler disse høringsinstansenes ønske om en tydeligere vektlegging av foreldremedvirkning og samarbeid mellom hjem og skole.

3. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til den politiske avtalen av 6. november 2008. Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Odelstinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om endringer i opplæringslova

I

I lov 17. juli 1998 nr. 61 om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa gjøres følgende endringer:

§ 1-1 skal lyde:

§ 1-1 *Formålet med opplæringa*

Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring.

Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane.

Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon.

Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte.

Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrøng.

Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad.

Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

§ 1-2 skal lyde:

§ 1-2 *Verkeområdet for lova*

Lova gjeld grunnskoleopplæring og vidaregåande opplæring i offentlege skolar og lærebedrifter dersom ikkje noko anna er særskilt fastsett.

Lova gjeld også for grunnskoleopplæring og vidaregåande opplæring i private grunnskolar som ikkje mottek statstilskot etter privatskolelova, og for privat heimeopplæring i grunnskolen.

For opplæring som er spesielt organisert for vaksne, og som kommunen eller fylkeskommunen har ansvaret for, gjeld kapittel 4A.

§ 2-3 fjerde ledd tredje punktum skal lyde:

Rektor skal organisere skolen i samsvar med første leddet og forskrifter etter tredje leddet og i samsvar med § 1-1 og forskrifter etter § 1-3.

§ 2-12 andre ledd skal lyde:

§§ 1-1, 1-3, 2-3, 2-3 a og 2-4 i lova med forskrifter gjeld for innhaldet og for vurdering i privat grunnskole så langt reglane ikkje kjem i strid med Noregs folkerettslege plikter.

§ 2-13 skal lyde:

§§ 1-1, 1-3, 2-3 og 2-4 i lova med forskrifter gjeld for innhaldet i privat grunnskoleopplæring i heimen så langt reglane ikkje kjem i strid med Noregs folkerettslege plikter.

§ 3-4 andre ledd tredje punktum skal lyde:

Rektor skal organisere skolen i samsvar med forskrifter etter første leddet og i samsvar med §§ 1-1 og 3-3 og forskrifter etter § 1-3.

§ 4A-6 skal lyde:

§ 1-1 gjeld så langt det passar for opplæring etter dette kapitlet. Læreplanar etter §§ 1-3, 2-3, 3-4 og 6-4 gjeld med dei tilpassingar som følgjer av dette kapitlet.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. De enkelte bestemmelser kan settes i kraft til ulik tid.

Oslo, i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen, 20. november 2008

Ine Marie Eriksen Søreide

leder og ordfører